

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх
справ

Факультет № 1

Кафедра теорії та історії держави і права

ЗАТВЕРДЖЕНО

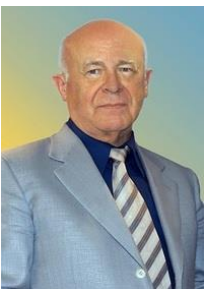

На засіданні кафедри
теорії та історії держави і права
протокол № 8 від 16.08.2023

Завідувач кафедри

Ігор ЛОГВИНЕНКО

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА (ОК.2.)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кафедра	Кафедра теорії та історії держави і права (http://univd.edu.ua/uk/dir/1354/kafedra-teorii-ta-istorii-derzhavy-i-prava)
Контактний телефон	+38 063 710 18 07(роб.)
E-mail	kaftdp1f@gmail.com
ЛЕКТОР (ЛЕКТОРИ)	
	Бандурка Олександр Маркович, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, доктор юридичних наук, професор E-mail: radnik_hnuvs@ukr.net
	Загуменна Юлія Олександрівна, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат юридичних наук, доцент E-mail: yuliyazagum@gmail.com

	<p>Невзоров Ігор Львович, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат юридичних наук E-mail: nevzorov@ua.fm</p>
Назва освітньо-професійної програми	Доктор філософії за спеціальністю 081 Право
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Статус дисципліни	Обов'язковий компонент освітньо-професійної програми (вивчається у 1 семестрі 1 курсу навчання)
Мета вивчення дисципліни	Формування у здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії глибоких наукових, теоретичних і практичних знань, вироблення та удосконалення ними особливих умінь, необхідних як для здійснення наукової, так і науково-педагогічної діяльності
Завдання вивчення дисципліни	<p>Завданням вивчення навчальної дисципліни «Філософія права» є підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти, здатних до практичної юридичної діяльності найвищої кваліфікації, наукового пошуку та науково обґрунтованого аналізу правової дійсності, орієнтування у найбільш загальних, універсальних та ціннісних рисах і ознаках права. Здобувачі третього рівня вищої освіти повинні мати повноцінний всебічний світогляд правника, уявлення про формування філософсько-правового знання людства, обґрунтування найбільш значущих рис права, його зв'язок із державою як соціальним інститутом, взаємовідносини між правом і мораллю, правом та етикою; мати глибокі знання з онтології права, гносеології права, аксіології права, антропології права, феноменології права.</p> <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен знати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сутність філософії права як вищого рівня правової свідомості, її специфіку і місце в системі правової науки, генезис актуальних проблем філософії права, її об'єкт, предмет, систему методів, основні теоретичні конструкції; 2) основні положення філософсько-правових систем щодо правової діяльності, найзагальніші

	<p>підстави права, розуміння яких необхідне для вирішення професійних завдань, пов'язаних зі сферою права в умовах сучасного суспільства.</p> <p>вміти:</p> <p>1) оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання;</p> <p>2) співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами;</p> <p>3) проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження;</p> <p>4) дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати обґрунтовані варіанти їх розв'язання; оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності;</p> <p>5) аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права;</p> <p>6) використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права та кримінальної юстиції;</p> <p>7) обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування;</p> <p>8) інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.</p>
Обсяг дисципліни в кредитах ECTS/годинах	3 кредити ECTS (загальний обсяг – 90 год.)
	3 них:
	<p>- аудиторна робота: 46 год. для денної форми навчання або 16 год. для заочної форми навчання.</p> <p>- самостійна робота: 44 год. для денної форми навчання або 72 год. для заочної форми навчання.</p>

Форми та види проведення навчальних занять	<p>Форма навчання – денна та заочна.</p> <p>Види навчальних занять:</p> <ul style="list-style-type: none"> - лекції: 22 год. для денної форми навчання або 8 год. для заочної форми навчання семінарські заняття: 24 год. для денної форми навчання або 10 год. для заочної форми навчання.
Самостійна робота	Опрацювання рекомендованої літератури, підготовка тез доповідей до конференцій.
Індивідуальні завдання	Цільові виступи, доповіді
Необхідне обладнання	Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор), комп'ютерне забезпечення з виходом у мережу Інтернет.
Мова викладання	Українська
Контроль	<p>Методи контролю:</p> <p>усний та письмовий (опитування на семінарських заняттях; участь в дискусіях, цільові виступи, виконання самостійних робіт);</p> <p>тестовий.</p> <p>Форми контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поточний (опитування, тестування, веб-квести); <p>Критерії оцінки поточного контролю викладач повідомляє на першому занятті та перед кожним оцінюванням.</p> <ul style="list-style-type: none"> - проміжний (опитування); - підсумковий (екзамен).
Інтегральна компетентність, загальні компетентності (ЗК)	<p>Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.</p> <p>ЗК-1 Здатність до критичного осмислення суспільно-галузевих процесів і явищ.</p> <p>ЗК-2 Здатність сформулювати теоретичну або практичну проблему, яка потребує розв'язання.</p> <p>ЗК-3 Здатність бачити поліваріативність підходів до розв'язання сформульованої проблеми, а також сформулювати алгоритм її вирішення.</p> <p>ЗК-4 Здатність застосовувати знання під час наукового пошуку і у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК-6 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, в тому числі іноземних.</p> <p>ЗК-7 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>ЗК-11 Здатність спілкуватися з представниками різних професійних груп різного рівня (з експертами з різних галузей знань/видів діяльності).</p>
Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)	<p>ФК-1 Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави.</p>

	<p>Уміння застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.</p> <p>ФК-2 Формування концептуального знання щодо системи права Європейського Союзу та її співвідношення з правовою системою України.</p> <p>ФК-3 Формування концептуального знання щодо меж впливу норм міжнародного, зокрема європейського права на стан національного законодавства, тенденцій його трансформації.</p> <p>ФК-4 Формування концептуального знання щодо форм впливу практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.</p> <p>ФК-5 Формування методологічного знання щодо тлумачення та особливостей застосування інститутів публічного і приватного права.</p> <p>ФК-6 Формування навичок проведення порівняльно-правових досліджень окремих інститутів права.</p> <p>ФК-7 Формування концептуального знання щодо організації судової влади та особливостей здійснення правосуддя в Україні.</p> <p>ФК-9 Формування навичок застосування міждисциплінарного підходу в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.</p> <p>ФК-10 Формування уміння ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення правових норм, а також знання практики їх застосування.</p> <p>ФК-11 Формування уміння критично оцінювати результати наукових пошуків, інноваційний характер одержаних результатів і на цій основі підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи безперервний саморозвиток та самовдосконалення.</p> <p>ФК-12 Формування концептуального знання щодо професійної незалежності та відповідальності правника, а також здатність утверджувати етичні стандарти правничої діяльності.</p> <p>ФК-14 Формування умінь і навичок самостійно готувати проєкти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.</p> <p>ФК-15 Формування умінь і навичок самостійно готувати проєкти актів правозастосування,</p>
--	--

	включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та умотивованості.
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ	
<p>Тема № 1. Філософія права: предмет і завдання.</p> <p>Поняття і предмет філософії права. Концептуальні засади визначення предмету філософії права в історії філософсько-правової думки і сучасній філософській та юридичній літературі. Взаємозв'язок філософії права і теорії права.</p> <p>Особливості філософського осмислення права. Співвідношення права і закону як основне питання філософії права. Проблематика філософсько-правових досліджень.</p> <p>Структура філософії права. Філософія права як теорія пізнавальних, соціальних та ціннісних засад права, теорія і логіка пізнання правового буття. Співвідношення філософії права та соціальної філософії. Функції філософії права.</p>	
<p>Тема № 2. Методологія філософії права.</p> <p>Філософсько-правове знання як основа методології наукових досліджень правової дійсності як щодо фундаментальних, так і галузевих юридичних наук.</p> <p>Сучасна (некласична) парадигма методології пізнання права (принципи інтерсуб'єктивності, додатковості, плюралізму та міждисциплінарності).</p> <p>Загальнофілософські (філософсько-правові) підходи до пізнання права (діалектичний, метафізичний, феноменологічний).</p> <p>Загальнонаукові методи пізнання права (логічний, системно-структурний, синергетичний, герменевтичний). Спеціально-наукові методи пізнання права (формально-догматичний, порівняльно-правовий – юридичні, історико-генетичний, соціологічний, статистичний, економіко-аналітичний тощо – інших наук).</p> <p>Філософсько-правове обґрунтування права (об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм – загальний огляд). Філософсько-правове розуміння права (природно-правове, позитивістсько-правове, соціологічно-правове, інтегративне).</p>	
<p>Тема № 3. Історичні етапи формування філософії права.</p> <p>Філософсько-правові вчення Стародавнього Сходу. Формування перших уявлень про право на Стародавньому Сході. Політико-правові вчення у Стародавній Індії. Особливості філософсько-правової думки Стародавньої Індії у «Законах Ману». Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю. Даосизм як «правильний життєвий шлях людини чи народу». Уявлення про всесвітній лад і порядок Конфуція. Правові погляди китайських легістів.</p> <p>Загальна характеристика філософсько-правової думки Стародавньої Греції. Філософсько-правові та політичні вчення Стародавнього Риму: загальна характеристика, основні етапи їх розвитку.</p> <p>Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства. Філософсько-правові погляди А. Августина. Вчення Т. Аквінського про державу і право. Формування доктрини канонічного права. Середньовічні єресі.</p> <p>Формування та розвиток мусульманської правової думки. Політико-правові ідеї Корана і Суні.</p> <p>Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження та</p>	

Реформації.

Філософсько-праві вчення Франції в період Нового часу. Загальний зміст державно-правового вчення Ш.Монтеск'є. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є, її зміст і значення. Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо. Теорія суспільного договору Ж. Ж. Руссо. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції. Закладення основ правового позитивізму формуванням філософського позитивізму. Вчення про суспільство О. Конта.

Розвиток філософсько-правової думки німецького Просвітництва. Філософія права німецької класичної філософії.

Загальна характеристика особливостей англійської філософсько-правової думки Нового часу. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси.

Особливості становлення державно-правової думки в Північній Америці. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки. Загальна характеристика поглядів на право та державу Б. Франкліна. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном. Формування поміркованого консервативного крила державно-правової думки в США: Дж. Адамс. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика. Погляди В. Вілсона на міжнародне право.

Загальна характеристика сучасної філософії права. Інтегративне праворозуміння як найбільш перспективний і евристично потужний напрям сучасної філософії права у світі. Філософсько-правове вчення аналітичної юриспруденції.

Зародження філософсько-правової думки в Київській Русі. Етапи формування давньоукраїнської державності та її фіксація у письмових джерелах. Початок становлення української державності. Розквіт Київської Русі за Володимира Великого. Християнізація та державність. Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха

Українська філософсько-правова думка XVI - початку XVII століття. Роль Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві (П. Могила, Ф. Прокопович, С. Яворський)

Погляди на право козацько-гетьманської держави. Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення. Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність. Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.

Державно-правові концепції українського Відродження. Морально-правова характеристика вчення Г. Сковороди.

Погляди на право українських мислителів XIX століття: Т.Шевченко, І. Франко, М.Драгоманов, Л.Українка. Кордоцентрична філософія права П. Юркевича. Філософсько-правова концепція Б. Кістяківського.

Сучасна українська філософія права: загальна характеристика.

Тема № 4. Онтологія права.

Критика онтології права. Буттєва обумовленість права. Філософська рефлексія джерел права. Форми буття права. Онтологічні функції права. Соціокультурний простір як середовище формування права. Соціонормативний простір як середовище реалізації права.

Проблеми співвідношення категорій «правова реальність» і «правова дійсність» та суміжних понять. Критика розуміння співвідношення правосвідомості і право буття.

Сучасні онтологічні теорії права. Онтологія у теоріях природного права зі змінним змістом. Неокантіанська та неотомістська онтологія права. Онтологічна теорія А. Кауфмана. Онтологічна теорія С. Максимова. Буття права за нормативістською теорією Г. Кельзена. Право як система стандартів за аналітичною юриспруденцією. Право і справедливість. Процесуальне природне право (Л. Фуллер).

Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності. Основні підходи до розуміння природного права, його співвідношення з позитивним правом. Інтегративні та комунікативні онтологічні теорії права.

Тема № 5. Антропологія права. Філософія гендеру.

Природа людини і право. Антропологічні основи права. Дефініція правової антропології. Розвиток уявлень про правову природу людини. Уявлення про людину як про «розумного егоїста». Образ людини моральної. Право і свобода співвідношення категорій. Кант і Гегель про свободу і право. Вчення Ф. Гаєка та І. Берліна про свободу. Феноменологічні та екзистенціальні підходи до філософсько-правових проблем людини.

Філософський зміст і обґрунтування прав людини. Права людини з позицій філософій права. Сенс прав людини, їх статус та критерії легітимізації. Максимальна та мінімальна антропологія. Основний принцип обґрунтування прав людини з антропологічних позицій.

Особистість і право. Гуманістична природа права. Право крізь призму людських здібностей. Сутність людини юридичної.

Основи теорії гендеру. Гендер і проблеми справедливості, рівності, свободи та гуманізму. Правові пільги та позитивна дискримінація з позицій гендеру. Філософське ставлення до гендерної злочинності. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні.

Тема № 6. Аксиологія права.

Аксиологічне вчення права. Цінності в праві і право як цінність. Поняття цінності у філософії І. Канта. Поняття «цінність права» у на сучасному етапі розвитку філософсько-правової думки. Ціннісна правова установка, ціннісна правова оцінка, ціннісна правова орієнтація. Аксиологія права у природно-правовому, позитивістськи-правовому та інтегративному право розумінні.

Форми буття цінностей. Суспільні цільові цінності та ідеали. Предметно втілені цінності. Особистісні (чи екзистенціальні) цінності.

Свобода як цінність. Право як форма свободи. Юридична та фактична свобода. Розуміння свободи в різні епохи, в різних системах права.

Справедливість як основна правова цінність. Право як нормативно-правова справедливість. Розуміння категорії справедливості в різні епохи. Ліберальна концепція справедливості. Властивості справедливості.

Тема № 7. Гносеологічні аспекти права.

Поняття правової гносеології, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем. Гносеологія та епістемологія права, їх співвідношення. Проблема суб'єкту та об'єкту пізнання в праві. Особливості предметного поля правової гносеології: аналіз різних підходів щодо вирішення проблеми. Проблема істини в історії філософії. Істина в науці. Критерії перевірки істинності знань.

Правова норма, істина і справедливість. Особливості пізнання права. «Мертве» і «живе» право. Істинне право. Пізнання істинності у праві.

Істина і істинність в праві. Проблема пізнання істинності у праві. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Гносеологічна антиномія норми права. Герменевтичний підхід до пізнання. Істина за герменевтичною філософією права. Теорія Г. Гадамера.

Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні. Дискретно-континуальний характер пізнання права. Закон як неостаточна нескінченна істина.

Тема № 8. Феноменологічний підхід до права. Філософія злочину і покарання.

Сутність феноменологічної філософії. Особливості феноменологічного підходу до права. Цінність феноменологічного підходу до права. Феноменологія як пошук нових ірраціоналістичних тенденцій в осмисленні права.

Феноменологія психологічної теорії права Л. Петражицького і феноменологія правового екзистенціалізму. Феноменологія правової культури.

Філософсько-правове розуміння злочину. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини. Феноменологічний аналіз структур свідомості. Теорія Г. Гуссерля.

Гене́за інституту покарання. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників правової системи. Моральність і законність в застосуванні покарання.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН-1. Застосовувати системний підхід під час оцінювання суспільних процесів і явищ; визначати основи функціонування відповідних процесів і явищ через правову парадигму.

ПРН-6. Вміти використовувати здобутки теорії права, інших правових наук під час здійснення комплексних досліджень, а також розв'язання проблем окремої групи правових відносин.

ПРН-7. Вміти використовувати міжнародний досвід при вирішенні наукової проблематики; визначати вплив міжнародних правових стандартів під час їх порівняння із вітчизняними.

ПРН-9. Знати концептуальні засади правотворення, правових регулювання і застосування; способи опрацювання юридичної інформації з метою вирішення правової проблематики.

	<p>ПРН-11. Демонструвати здатність до критичного аналізу чинного законодавства, практики його застосування, розробки проєктів нормативно-правових актів із обґрунтуванням власної позиції щодо необхідності їх прийняття.</p> <p>ПРН-12. Вміти самостійно готувати проекти актів правозастосування у різних сферах професійної діяльності, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.</p> <p>ПРН-14. Вміти вільно спілкуватись з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, науковою спільнотою, суспільством у цілому, критично осмислювати та оцінювати окремі наукові дослідження із відповідної правової проблематики.</p> <p>ПРН-15. Демонструвати авторитетність, інноваційність, академічну та професійну доброчесність під час створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження, яке відповідає стандартам національного та міжнародного рівнів.</p>
<p>Критерії оцінювання результатів навчання</p>	<p>Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поточний контроль - 50 балів; - підсумковий контроль - 50 балів. <p>Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та самостійної роботи здобувача вищої освіти. Оцінка за аудиторну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які ним отримані на семінарських заняттях (здобувач має отримати не менш 5 позитивних оцінок) з коефіцієнтом 5. Оцінка за самостійну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які отримані здобувачем за: цільові виступи (здобувач має підготувати не менш 2) з коефіцієнтом 5.</p> <p>Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, які отримані здобувачем протягом семестру, та балів, які набрані на підсумковому контролі</p>

(екзамені).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	А	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками.
80-84			
75-79		С	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини несять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65 – 69			

60 – 64		Е	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
21 – 40			
1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.
Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль			
<div>1. Поняття та предмет філософії права.</div> <div>2. Філософія права як наука та навчальна дисципліна.</div> <div>3. Методологія філософії права.</div> <div>4. Філософія права у системі наук, її основні питання, структура і функції.</div> <div>5. Формування перших уявлень про державу і право на Стародавньому Сході.</div> <div>6. Ведична філософія у Стародавній Індії та її підходи до відносин між людьми та їх упорядкованості.</div> <div>7. Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю.</div> <div>8. Загальні риси розвитку філософсько-правової думки у Стародавній Греції.</div> <div>9. Особливості філософсько-правових поглядів Сократа.</div> <div>10. Особливості поглядів Аристотеля на право.</div> <div>11. Загальна характеристика філософсько-правової думки в Стародавньому Римі.</div> <div>12. Природно-правове вчення Цицерона.</div> <div>13. Погляди на право римських філософів – стоїків.</div> <div>14. Римські юристи про право</div>			

15. Роль римської філософсько-правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства.
16. Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства.
17. Філософсько-правові погляди А. Августина.
18. Вчення Т. Аквінського про державу і право.
19. Формування та розвиток мусульманської правової думки.
20. Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження.
21. Державно-правові погляди про сутність законів і форми держави М. Падуанського.
22. Філософсько-правові вчення Н. Макіавеллі.
23. Вчення Ж. Бодена про державу. Теорія державного суверенітету.
24. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Кампанелла.
25. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Мор.
26. Погляди М. Лютера на право і державу.
27. Тираноборчі ідеї щодо держави і права Е. Ла Боесі.
28. Теорія поділу влади Ш. Монтеск'є, її зміст і значення.
29. Погляди на державу і право Ж. Ж. Руссо.
30. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції.
31. Вчення про суспільство О. Конта.
32. Погляди Вольтера на право і державу.
33. Державно-правове вчення К. Гельвеція.
34. Філософсько-правові підходи Ф. Бекона.
35. Загальні риси філософії права німецької класичної філософії.
36. Розробка проблем права, державності і закону в філософії І. Канта.
37. Вчення про право І. Фіхте.
38. Філософсько-правове вчення Г. Гегеля, його система філософії права.
39. Філософсько-правові вчення К. Маркса і Ф. Енгельса.
40. Погляди на право Г. Гуго.
41. Аристократична теорія права та держави Ф. Ніцше.
42. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси.
43. Етатизм, суспільний договір та природне право у філософсько-правовому вченні Т. Гоббса.
44. Загальна характеристика ліберальної теорії Дж. Локка.
45. Правове вчення Дж. Остіна.
46. Розподіл влад і право за Дж. Локком.
47. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки.
48. Загальна характеристика поглядів на право та державу Б. Франкліна.
49. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном.
50. Правовий позитивізм В. Вілсона.
51. Політико-правовий федералізм А. Гамілтона.
52. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика.
53. Теорія солідаризму Л. Дюгі.
54. Ліберальна економіко-правова доктрина Ф. Гаєка.

- 55.Юридичний неопозитивізм у працях Г. Кельзена.
- 56.Юридичний постпозитивізм у працях Х. Харта.
- 57.Філософсько-правова думка Київської Русі
- 58.Ідея рівноцінності і рівноправності народів, сформульовану митрополитом Іларіоном у «Слові про закон і благодать».
- 59.Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха
- 60.Роль представників Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві.
- 61.Ідеї державотворення П. Могили.
- 62.Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича.
- 63.Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення.
- 64.Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність.
- 65.Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.
- 66.«Філософія серця» у працях Г. Сковороди.
- 67.Антропологічні підстави філософії права П. Юркевича.
- 68.Філософсько-правові погляди Т. Шевченка.
- 69.Права людини, свобода та закон у вченні М. Драгоманова.
- 70.Філософсько-правові погляди М.Грушевського.
- 71.Державно-правові погляди І. Франка.
- 72.Державно-правові погляди Б. Кістяківського.
- 73.Сучасна філософська-права думка в Україні.
- 74.Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні.
- 75.Онтологічна природа права. Правова реальність
- 76.Гносеологія права як складова філософії права.
- 77.Антропологічні основи права.
- 78.Філософський зміст і обґрунтування прав людини.
- 79.Основи теорії гендеру.
- 80.Філософське ставлення до гендерної злочинності.
- 81.Правоохоронні органи в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні.
- 82.Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи.
- 83.Особливості феноменологічного підходу до права.
- 84.Феноменологія психологічної теорії права Л. Петражицького і феноменологія правового екзистенціалізму.
- 85.Філософсько-правове розуміння злочину.
- 86.Філософсько-правове розуміння відповідальності людини.
- 87.Генеза інституту покарання.
- 88.Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання.
- 89.Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка.
90. Поняття та зміст феноменології злочинності.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна та наукова література:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/395>.
2. Велика українська юридична енциклопедія : Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого: Право, 2017. 1128 с.
3. Головка О. М., Кагановська Т. Є. Історія вчень про право і державу. Підручник: у 2 ч. Ч.1. Зарубіжні країни. Харків: Колегіум, 2020. 848 с.
4. Романова А.С. Філософія права: визначники у термінах та сентенціях: навч. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 153 с.
5. Сливка С.С. Філософія права: підручник; Нац. ун-т «Львів. Політехніка», Навч.-наук. ін-т права, психології та інновац. освіти. Вид. 5-те, перероб. і допов. Київ : Видавництво Людмила, Т. 4 : Канонічне право. 2021. 346 с.
6. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. : затверджено МОН України / О.Г. Данильян, О.П. Дзобань, С.І. Максимов та ін.. Х.: Право, 2017. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/001start.htm.

Додаткова література з навчальної дисципліни:

1. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартин Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30803/1/Посібник%20Філософія%20права1.pdf>
2. Бандурка О.М., Бандурка І.О. Злочинність і сучасність: Монографія. Харків: ХНУВС, Майдан, 2020. 408 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6885>.
3. Бліхар В., Бліхар М., . Національна безпека держави: філософськоправовий і соціально-економічний аналіз: монографія. Хмельницький: Вид-во ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.
4. Вереша Р. В. Мотив, мета та емоційний стан у кримінальному праві : монографія. Київ: Алерта, 2023. 238 с.
5. Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія. Київ: «Компанія ВАІТЕ». 2019. 416 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/f/463419.pdf>.
6. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підруч. для вищ. військ. навч. закл. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
7. Гендерні студії для майбутніх юристів і юристок: навч. програма; розроб.: Олена Уварова та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого у партнерстві з: Харків. жіноч. орг. «Сфера», за підтримки Представництва Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні. Харків : Право, 2018. 75 с.
8. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти : монографія. Дніпро: ДДУВС, 2020. 536 с. URL:

<https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6685>.

9. Загуменна Ю. О., Лазарєв В.В. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/510fbb8e-04b9-495d-843b-dccde26ce5d4/content>.

10. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник за заг. ред.. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10053>.

11. Історія держави та права України (1991-2019 роки) : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2019. 344 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6332>.

12. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10784>.

13. Komziuk, V. T. ., Zahumenna, Y. O. ., Borko, A. L. ., & Bortnyk, S. Orientações promissoras para garantir a segurança nacional ao abrigo da lei marcial (Пріоритетні напрямки забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану). *Lex Humana* (ISSN 2175-0947), 2023.15(1), 509–520. Recuperado de <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2449>.

14. Левченко К. Б. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. Харків: Фоліо, 2019. 318 с.

15. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 252 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4932>.

16. Методологія в праві: монографія за заг. ред. І. Безклубого, Серія «Про українське право», Київ, Грамота, 2017. 658 с.

17. Митрофанов І. І. Методологія й організація юридичних наукових досліджень: навч. посіб. Кременчук : Вид. «НОВАБУК», 2023. 313 с.

18. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Овчиннікова А. П. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія. Фенікс, 2019. С. 420.

19. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія / кол. авт.; ред. Л.Р. Наливайко, І.О. Грицай. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. 348 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4374>.

20. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

21. Сокурєнко В. В., Загуменна Ю.О. Дискурс щодо публічної безпеки в деяких європейських політико-правових ученнях Середньовіччя. *Вісник академії правових наук*. 2022. 29(2).2022. 82-104. DOI: [https://doi.org/10.31359/jnalsu.29\(2\).2022.82-104](https://doi.org/10.31359/jnalsu.29(2).2022.82-104).

22. Талдикін О.В. Теорія влади. Структурно-логічні схеми і таблиці: навч. посіб; Дніпро: ДДУВС, 2020. 164 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5508>.

23. Філософія права: Т. 2 / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2017. 1128 с.

24. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law. Edited by Jules L.Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. URL: <https://etica.uazuay.edu.ec/sites/etica.uazuay.edu.ec/files/public/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Jurisprudence%20and%20Philosophy%20of%20Law%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf>.

25. Tebbit Mark Philosophy of Law: an introduction. London and New York. 2nd edition: Routledge. URL: <http://ai-makurdi.org/wp-content/uploads/2020/04/88.-Philosophy-of-Law.-An-Introduction-Mark-Tebbit.pdf>.

26. Law :The Basic Concepts Philosophy of Law. Edited by. Jerzy Zajadlo, Kamil Zeidler. Warszawa: Wolters Kluwer. URL: https://www.researchgate.net/publication/357684344_Philosophy_of_Law.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. №4651-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

8. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України у чинній редакції від 31.03.2023 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

9. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Національна юридична бібліотека. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.

2.Українська правнича фундація. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0010079>.

3.Журнал європейського і порівняльного права. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo>.

4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.

5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua.
7. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» . URL: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>.
8. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. URL: <http://www.law.yale.edu/library/>.
9. Наукова бібліотека Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» URL: <https://library.nlu.edu.ua/>.
10. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.